

CARLES SALVADOR, *Carles Salvador. Obra poètica completa*, Introducció i edició: Lluís Meseguer; València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2018, 772 p. (en paper); 1.432 p. (versió íntegra en pdf inclosa en un CD). ISBN 978-84-482-6218-1.

Recentment s'ha publicat, per part de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, un volum a la col·lecció «Textos Valencians», obra de l'acadèmic de l'AVL i professor de la Universitat Jaume I Lluís Meseguer. El llibre, que està estructurat amb un complet estudi previ i tota l'obra poètica del mestre de Benimaclet, conté un CD on trobem, a més de l'estudi suara esmentat, la versió íntegra de la producció poètica, la publicada en llibres (que és la que apareix al volum en suport paper), i la dispersa en diverses publicacions i fins i tot la inèdita. Amb criteris de valoració quantitativa i qualitativa no restringida —o siga, considerant des d'un haiku a un poema jocflorallesc llarg, o a un prolix llibret de falla, i comptant encara amb l'eventual troballa d'algun inèdit—, el lector actual es trobarà davant una obra composta per un total de 873 poemes, incloent-hi 19 llibrets de falla, dues obres dramàtiques en vers —i 17 escenes cantades de tres textos teatrals més— i 34 adaptacions de textos per a música. Es tracta de poesies igualment ofertes amb crescuts de manera miscel·lània en dos àmbits temporals, l'anterior i el posterior a la Guerra d'Espanya. Convé destacar que s'hi inclou els dinou poemes inèdits i molt significatius de *La vida nova* (1920), i entre l'abundant poesia de circumstàncies i de gèneres populars, la poesia dramàtica, i, per exemple, les traduccions de peces musicals; així, la primera de l'*Oda a l'alegria*, de la Novena Simfonia de Beethoven.

Des del punt de vista editici, en l'estudi introductori, Lluís Meseguer caracteritza la importància decisiva del respecte als originals, ja que, precisament, la poesia de Salvador és representació màxima del moment decisiu de la modernització de la normativa de la llengua —i de fet, constitutiva dels criteris de la Gramàtica Valenciana de l'autor, que juntament amb la de Manuel Sanchis Guarner, és la base normativa actual per a la literatura mateixa, i els usos

científics o estàndards. A més, és clar, s'inspira en un valencianisme coordinat amb l'evolució decisiva de la normativa del conjunt de la llengua catalana: el fabrisme i les anomenades Normes de Castelló.

El rigor i les qualitats de l'edició de Lluís Meseguer s'estenen als continguts, tant com a conjunt de *poesia* com en el sentit d'edició *completa*. Així, la lectura de l'obra poètica esdevé un recorregut per la primera meitat del segle xx i les seues constants i contradiccions. Implicat en l'evolució social i cultural del País Valencià, la poesia de Carles Salvador s'imbrica sense reserves en els diferents nivells de la seua autobiografia i constitueix una crònica indefugible de l'evolució cultural del país, un encreuament de les seues creacions poètiques amb la voluntat de modernitat i civilitat. Hi ha una pluralitat temàtica i estilística que obliga a distingir-hi diverses perspectives, diversos nivells d'escriptura i de lectura de la poesia. Tenim la perspectiva, d'estètica intensiva, d'alguns poemes a partir de *Vermell en to major* (1929) o *Poema del viatge a l'entorn de l'Amor* (1934), al costat de la poesia del paisatge dialogant entre la ciutat i la vila, o el d'algunes aquarel·les verbals de *Veles i gavines* (1951). D'una altra banda, tenim la perspectiva d'estètica extensiva, de literatura condicionada, indiscriminada, composta de gèneres diversos oberts a les inquietuds civils, ideològiques i personals: la poesia religiosa, la valencianista, l'autobiografia personal i local o la circumstancial vida laboral i festiva.

Aquest sincretisme d'influències diverses que presenta l'obra de Carles Salvador, tan habitual en la literatura local i internacional del primer terç del segle xx, on s'observa la tensió entre tradició i modernitat queda reflectit, *grosso modo*, en la seua obra poètica que presenta aquest volum en tres ítems:

a) Les seues idees culturals, retòriques, poètiques i literàries, és a dir, allò que entendríem per *poètica* o l'organització concreta, usualment personalitzada, de la recepció d'idees exògenes. Aquesta organització barallava tres nivells: la recepció procedent de Barcelona, la procedent de Madrid, i la general. En el fons, i com ja va apuntar Meseguer¹ en un altre lloc, tota la modernitat es rebia, via Madrid o Barcelona, de la premsa de llengua francesa (l'avantguardisme), i secun-

---

1 Carles Salvador (2015) *Glosari*, a cura de V. Pitarch, L. Meseguer i J. Garcia, Castelló de la Plana, Ajuntament de Castelló.

dàriament, anglonord-americana (el dandisme, l'esnobisme, el jazz, el cinema), alemanya (l'estilística) o italiana (l'idealisme de Croce i De Sanctis). La poètica, per tant, presenta àmbits temàtics habituals de les renaixences en les situacions literàries diglòssiques locals o nacionals. Així, la queixa per la contradicció entre realitat inhòspita (contrària a la llengua, a l'individu creador, a la tradició popular) i el desig idealista, individual i grupal que és alhora defensor del futur i enyorador d'un passat vist com a etern i intemporal, pràcticament clàssic. També trobem l'enyorament d'un passat nacional propi enfront de la necessitat d'accés al present cosmopolita, subordinant la poètica i l'activitat literària a finalitats socials i culturals de progrés. I en tot cas, un constant eclecticisme o sincretisme, acumulatiu o d'al·luvió, que consistiria en l'herència de la Renaixença, el modernisme, el noucentisme i l'avantguardisme. vinculat a una voluntat accelerada de modernitat, criticada alhora per inautèntica i retoricista, mixta de multitudinària urbanitat i puresa de la convivència rural i el llenguatge comarcal. En qualsevol cas, la coincidència d'idees aparentment incompatibles és habitual en Carles Salvador i en els autors valencians coetanis. La generació sencera es predica com a «segona renaixença», alhora que ataca l'anacronisme de Llorente i el sainet, alhora que es manifesta com a «catalanista», alhora que es reclama «valencianista», alhora que reivindica la renovació (per adhesió a les novetats o per adhesió al poble), alhora que critica la modernitat per «inautèntica» i «retoricista», alhora que es reclama de la Ciutat, alhora que demana la puresa del llenguatge rural i comarcal.

b) L'oposició culte /popular. Tot i la capacitat mostrada per Carles Salvador i els seus companys de generació en la seua adscripció dins la literatura europea, el seu discurs no sol preveure com a *culta* la cultura de la modernitat, ja que *culte* sempre hi sol ser sinònim de *clàssic*. Per tant, presenta una paradoxa: quan al·ludeix als clàssics catalans medievals, és la *tradició* que sembla encarregada de generar la nova literatura i si al·ludeix a la permanència estètica dels models clàssics, entra en col·lisió amb la noció intemporal de *popular*, sobretot si s'entén com a «ànima del poble» dipositària de la «paraula viva». Hem de pensar que la seua poesia no pot fer referència a cap literatura valenciana paradigmàtica amb tradició pròpia. Salvador distingeix dues tendències: els poetes que rebutgen la forma i els que la prefereixen. Es pronuncia a favor

de l'eclecticisme d'escoles estètiques. Al capdavant, només poden ser entesos a partir d'aquesta inexistència, segons afirmava Fuster quan expressava que «cada poeta valencià ha de partir del no-res». En canvi, les convergències intertextuals i transtextuals, en el marc del postsimbolisme habitual a les poesies europees del període són destacables: el vol del pensament, el vidre de la pluja, la melangia del capvespre, la claror interior, la pluja com a llangor, la lluna de plata, la creació com a optimisme ideològic personal, el símbol de l'arc tibant, les oronetes com a sagetes, el símbol del calze, la il·lusió blava, el capvespre morat, la dansa de la flama....

c) L'oposició camp / ciutat. Carles Salvador ens presenta una societat valenciana de concepció rural en trànsit a visió urbana. Tot i haver viscut moltíssim de temps a poble, la seua poesia percep la ciutat d'una manera ambigua, com s'observa en «Elogi vilatà» (*Plàstic*). I en lloc de coincidir amb les formulacions idealistes del noucentisme, sol vincular-la al futur o als problemes que planteja. No hi ha elements referencials: la ciutat sembla una abstracció, un punt de vista negatiu. Queda palesa una dialèctica del soroll nocturn de la ciutat i la pau del camp, que ja prové del modernisme, és racionalitza pel noucentisme i s'adopta com a emblema en l'avantguarda. Hi ha dos àmbits que destaquen: la ciutat vinculada a les contradiccions de l'objectualitat urbana i l'anecdolari sobre els comportaments esnobs. La seua visió de l'urbs com a signe de progrés se substitueix per una ciutat que és un medi advers per a l'home, destructor dels valors genuïnament humans, idea que veiem en altres coetanis internacionals com Fritz Lang o Federico García Lorca. («Ni aquell carrer de gratacels immensos / ni aquell saló de dansarines belles / ni aquell brogit de màquines i màquines... / sols esta pau, este cel i esta terra», a «Elogi de la meua terra», dins *El bes als llavis*).

Davant això trobem un paisatgisme sentimental que s'hi agermana amb visions de la terra com la idea romàntica de l'ànima del poble, el sol mediterrani com a concepció visual («Poemes marins» a *Plàstic*) o la raça, caracteritzada pel sentiment. Carles Salvador ha trepitjat la terra i s'atipa de caminar-hi. Té una comunió quasi panteista amb el paisatge i la natura. La terra com a història i la terra com a pàtria on queda reflectida la importància de la terra, del país com a font d'inspiració i com a isotopia temàtica de la seua obra poètica. Hi ha una cer-

ta predominança d'elements plàstics, de visió. Incorpora un accent emotiu, singular, quasi sempre tenyit de vivències d'ordre psicològic, un manteniment d'un fons d'idealisme romàntic al costat d'alguna influència formal de les variades modalitats líriques que els són contemporànies. Trobem la propensió antropològica al cicle anual i a la visió mediterrània popular del pas cíclic del temps: de dia (matí-vesprada-nit) («El poema infinit»). La pàtria: la primera poesia és la dels himnes juvenils valencianistes. L'evolució ideològica substitueix aquest idealisme vindicatiu de la terra amb la racional i cívica coherència política quant a la reivindicació i la modernització de la llengua i de la vinculació al conjunt de la cultura dels països de llengua catalana. Un valencianisme transversal i institucional és condició de les seues afirmacions de la catalanitat capaç d'obrir la nova societat valenciana no ja al passat gloriós sinó a les vicissituds del segle XX, en termes locals, nacionals —la transformació federal d'Espanya— i fins i tot d'Europa.

d) Oposició classicisme / modernitat. Més que d'oposició, en la seua obra poètica notem la modernitat com un valor que cal reivindicar. L'aparença de modernitat està en un element paratextual com els títols dels llibres. El mot *plàstic* al·ludeix als materials urbans, però en els poemes apareixen bases temàtiques i tècniques no urbanes ni objectualistes. O en la barreja sinestèsica del títol *Vermell en to major*, de tradició simbolista. O *El bes als llavis* com a citació de Salvat amb la finalitat d'induir la identificació del llibre amb l'avantguardisme existent. O en *Cant i encant de Benassal* o *L'Auca de les oques*, on notem el joc paronomàsic en tant que al·lusió a la «literatura com a joc». O en la comminació «aneu-vos-en» adreçada a les barraques que hi contrasta amb l'adjectivació llorentina i, per tant, laudatòria que hi acompanya l'horta: «lluminosa, gentil i esmeragdina». O en l'atribució del «mester dels temps moderns» a «les cases llauradores» aixecades per «paletes» amb què confon la urbanitat amb el debat sobre ruralitat. O en la definició de les barraques com a «filles d'un viure primitiu» que contrasta amb el desig, expressat al final del poema, que queden, «per ésser un record», en «l'Art pictòrica». En aquesta oposició també trobem un cosmopolitisme com a categorització de la modernitat que col·lideix amb el localisme, amb el centralisme i l'unitarisme espanyolista i on sura la defensa del federalisme i la voluntat d'obrir la cultura valenciana al món. La contribució nítida del valencianisme de Carles

Salvador i de tants companys de generació és el de la convivència transversal, el lligam o la subordinació de l'activació política a la cultura i a la llengua, amb respecte liberal a la ideologia i les conviccions i experiències personals.

Tot i que no seria adient parlar de *poesia política* en Salvador ni en altres coetanis valencians, ja que en aquells anys ni el tradicionalisme ni l'avantguardisme s'acostaren a l'autèntica realitat social, tot i haver-hi una evolució patriòtica en la seua poesia, del juvenil i bel·licós «Himne lloant la falç» o «Himne dels segadors» a «Elogi de la meua terra», on hi ha una evolució cap al lirisme patrimonial i ecològic, sí que podríem parlar de la politització de l'activitat literària per motius nacionals ja que l'ús del valencià era una faïçó inconfusible. Ja Adolf Pizcueta en *Taula de Lletres Valencianes* afirmava que «quan s'escriu en valencià es fa una afirmació política, perquè la llengua és per a nosaltres quelcom més que un simple instrument expressiu».

Clou el volum la seua activitat literària de postguerra, en un temps socialment dolorós, on s'entrecruaven vida quotidiana i ideals abolits, expressats en termes poètics, per la reclusió cívica garcilasista o llorentinista i alhora constrenyits per la necessitat de recuperar el factor humà, social, quotidià o circumstancial de l'escriptura poètica. Aquella fou una poesia en temps d'acomodació al franquisme amb l'opció d'un retorn a Llorente tradicionalista o neopopulista. A tall de cloenda, podríem dir que Carles Salvador no era poeta, però va escriure poesia; tampoc no era lingüista, però va ser un personatge bàsic de la normativa moderna difosa al País Valencià; no era tampoc novel·lista, ni assagista, ni polític, ni periodista, ni sociòleg ni historiador. En canvi, no es podria entendre cap aspecte de la cultura lingüística i literària valenciana entre els anys vint i els cinquanta del segle xx, sense acudir a les dades presents dins l'obra de Carles Salvador. No cal remarcar que, per tant, la completa i rigorosa edició de Carles Salvador és una realitat amb valor social, de la poesia, la cultura, i la història del País Valencià contemporani.

JAUME GARCIA LLORENS
Universitat Jaume I